

Marjan Smrke

Svetovne religije

Založba FDV, Ljubljana 2000, 309 strani

Zakaj se v različnih družbah po svetu pojavljajo religije in verske predstave? Kaj imajo od tega pripadniki družbe? Ali poskušajo tako samo odgovoriti na večna vprašanja, katerim se ne more nihče izogniti, in sicer kdo smo, od kod prihajamo in kam gremo, ali je vzrok za nastanek religij kaj drugega? Na ta vprašanja nam v svoji novi knjigi Svetovne religije poskuša odgovoriti Marjan Smrke.

Tistim, ki se sprašujejo po smislu sociološkega proučevanja religij avtor že takoj na začetku poda naslednje razloge, ki ga utemljujejo: 1) da v osnovah spoznamo religijsko dediščino človeštva (religijo kot kulturno univerzalijo); 2) študij svetovnih religij nas privede do razumevanja številnih preteklih in sodobnih družbenih pojavov, kajti religije so kot dejavnik vpletene v razne disjunktivne in konjunktivne družbene procese; 3) da se lahko orientiramo v svetovno nazorsko in versko pluralni družbi; 4) da sprejmemo odnos do različnih verskih skupnosti oziroma cerkva, ki je v skladu z modernimi načeli ločenosti države in verskih skupnosti; 5) da se krepí sociološka imaginacija, kajti religije so, kar zadeva imaginacijo, silno bogate; in 6) s tem študijem se poveča zaposlitvena možnost v okviru novega predmeta Verstva in etika.

Smrke nas opozori na devet omejitev in pomanjkljivosti, ki se pojavljajo pri proučevanju religijskih kart sveta (v njegovi knjigi je to karta Mary Pat Fisher iz knjige Living Religions), kajti neupoštevanje le-teh nam lahko da čisto drugačen (napačen) pogled na razširjenost določene religije. Te pomanjkljivosti so na primer: prikaz posamičnih verskih tradicij kot enovitih, (dejansko so razdeljene na več samostojnih različic); pri vsaki verski tradiciji imamo na eni strani pravoverne, na drugi pa formalne pripadnike; zaradi globalizacije so skoraj vse prikazane religije prisotne po celem svetu; karta ne upošteva novih religijskih gibanj, spregledane so tudi razne supersticije; take karte tudi

ne kažejo razprostranjenosti nereligioznosti...

Metodološki ateizem/ agnosticizem in hermanevtika dvoma sta neizbežna, ko je govor o religijah. Smrke v svoji knjigi izhaja iz predpostavke, da gre pri religijah za povsem človeške pojave, katerih vzroke lahko razložimo v okviru ?narave? oziroma ?naravnega?, drugače povedano, da je religija človekov proizvod. V tem razmišljanju se opira na imena kot so Hamilton, Ricoeur, Sharpe, Meslin...

Prve sociološke definicije religije so bile močno obremenjene s kulturnim oziroma religijskim okoljem preučevalca. Na podlagi tega avtor navaja izzive, ki so postavili pod vprašaj take definicije religije.

Pri proučevanju katerega koli družbenega pojava se nikakor ne moremo izogniti pristopu s strani družbenih teorij in tako je tudi s proučevanjem religij. V knjigi so predstavljene teorije sodobne sociologije religije (fenomenološka teorija, teorija izmenjave, feministične teorije, neomarksiistične teorije in postmodernistične perspektive), ki se večinoma opirajo na izhodišča, ki so jih postavili tako imenovani klasiki (Marx, Durkheim in Weber).

Poglavje, kateremu avtor v prvem delu knjige nameni največ prostora in smiselno zaključi teoretski del, so pojavnostne razsežnosti religij. Glede razlikovanja pojavnostnih razsežnosti se opira na Niniana Smarta, nato pa sistematično predstavi svoje videnje in pomen teh razsežnosti. Razsežnosti so:

- praktična ritualna pojavnostna razsežnost, pri kateri so najpomembnejši obredi ali rituali,
- izkustvena, doživljajska, emocionalna pojavnostna razsežnost, kjer igra glavno vlogo religiozno občutje (religiozni strah, religiozna ljubezen, religiozno strahospoštovanje...). Po Smrketovem mnenju ni razloga, da bi tu govorili o nekakšnem elementarnem religioznem občutju kot nečem posebnem, zunaj religij neobstojećem, pač pa lahko govorimo o fokusiranju, spajanju, koncentraciji, usmerjanju različnih navadnih občutij na neki religijski objekt,
- narativna, mitska pojavnostna razsežnost poudarja, da vse religije nekaj pripovedujejo, in čim več pripovedujejo tem večja je nji-

hova narativna razsežnost. Gre predvsem za pripovedi, ki naj bi razložile vzroke raznih temeljnih pojavov ter eshatologijo. V tem smislu avtor podrobneje predstavi kozmogonske mite, ki opisujejo nastanek sveta. Značilen kozmogonski vzorec mita se v grobem sestoji iz stvarnika/ce, ki ustvari iz kaosa kozmos, ter negativca, ki stvar dramatično zaplete. Sledi delitev na dobro in slabo ter na milost in nemilost pri stvarniku, odvisno na katero stran se posameznik postavi,

- etična legalistična pojavnostna razsežnost se osredotoča na etiko. V religijah lahko govorimo o interreligijskih razlikah, kar pomeni, da tisto kar je etično v eni religiji ni nujno etično v neki drugi, in seveda obratno. Da se razlikovati med religijami, ki avtorstvo etičnih norm pripisujejo neke- mu višjemu bitju in med tistimi, ki menijo, da so etične norme človeškega porekla. Avtor opozori tudi na tradicijo neutemeljene- nega enačenja etike, moralnosti in religije. Ta tradicija spada v skupnostno mitologijo marsikatero religije. Po njegovem mnenju je to prisotno zlasti v tradiciji katoliškega integritizma, kjer se je stoletja dolgo enačilo etiko, moralo in katoliško vero v smislu: kdor ni katoličan ni veren, ni moralen in torej ni etičen,

- doktrinarno filozofska pojavnostna razsežnost, kjer gre za intelektualno filozofsko elaboracijo nauka in verovanj. Bistvo nauka je zapisano v raznih svetih knjigah, ker pa slej ko prej postane jasno, da v knjigi ni vse jasno, da je vsebina hermenevtično odprta, se pojavijo interpreti in različne razlage nauka. Eno izmed osrednjih doktrinarnih vprašanj nauka je vprašanje pravega nauka ali ortodoksije, ki mu avtor posveti večji del tega podpoglavja,

- socialna in institucionalna pojavnostna razsežnost, kjer se religija utelesi v skupini ljudi, ki je nekako strukturirana in se prepozna kot posebna verska skupnost (na primer Cerkev v krščanstvu). S tega vidika so za avtorja pomembni predvsem naslednji odnosi, ki jim posveti celo podpoglavje: 1) verska skupnost - (globalna) družba, 2) verska skupnost - država in 3) odnosi med različnimi strukturnimi deli verske skupnosti,

- materialno pojavnostna razsežnost zajema obredne prostore in objekte ter razne pripomočke za izvajanje obredov.

Poleg tega avtor poda mnenje ter ga podpre s primeri, in sicer, da je v materialni razsežnosti prisotna tudi komponenta osvajanja prostora oziroma markiranja teritorija, kar je značilno za sesalce.

Smrke doda Smartovim sedmim razsežnostim še posledično razsežnost, s katero so mišljene različne eventualne posledice religijske prakse, izkušenj, etike, verovanj ter znanja v vsakdanjem življenju.

V drugem delu knjige avtor skozi te teoretske perspektive predstavi največje religije sveta hinduizem, budizem, daoizem in konfucianizem, šintoizem, zoroastrizem, judaizem, krščanstvo, islam ter nova religijska gibanja.

V globalni sliki in primerjalni perspektivi je vsaka posamična religija videti le kot eden izmed mnogih možnih poizkusov človekovega razreševanja določenih vprašanj. Čas v katerem živimo je po mnenju Smrketa enkrat v tem smislu, da se prvič v zgodovini človeštva odpira pogled na celotno živo religijsko izkušnjo, kajti vse religije so se znašle na istem odru. Medsebojno soočenje in tekmovanje teh religij ne zajema le različnih religijskih nazorov, ampak tudi tekmovanje med znanstvenimi in verskimi razumevanji sveta. Če bi se družboslovec odrekel spoznavanju glavnih igralcev na tem odru, po avtorjevem mnenju, ne bi imel nikakršnih možnosti za razumevanje ene izmed sociološko najbolj zanimivih predstav sodobnega sveta.

Knjiga Svetovne religije nam odpre pogled na religijo s popolnoma druge perspektive, kot smo jo vajeni v vsakdanjem življenju, in sicer na religijo, kot proizvod človeka. V tem smislu postavi tudi vse tako ali drugače verne pred lastno preizkušnjo verovanja.